

**СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ
НАРОДНОПІСЕННІ СТИЛІЗАЦІЇ
ЯК ФОРМИ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО
СУСІДСТВА ТА СПІЛЬНОГО
КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ**

Ольга ХАРЧИШИН

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9379-8300>

кандидат філологічних наук,
старша наукова співробітниця,
Інститут народознавства НАН України,
відділ фольклористики,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: okharchyshyn@gmail.com

Проаналізовано українсько-польські взаємовпливи в піснях літературного походження крізь призму з'ясування різних форм стилізацій як сучасних практик збереження, популяризації та розвитку традиційних культур.

Актуальність дослідження зумовлена підкресленою увагою сучасних науки і суспільства до проблем етнокультурних погранич, зокрема українсько-польського, та до трансформаційних процесів у народних традиціях. *Об'єкт дослідження* — українські й польські пісні літературного походження, а *предмет* — їхні трансформаційні форми — так звані стилізації. *Джерельна база* — друковані видання та інтернет-ресурси (YouTube та ін.). *Мета* — простежити місце і роль українсько-польських народнопісенних стилізацій в українсько-польській народнопісенній взаємодії, відображаючи їхні різні форми. З'ясовано, що в досліджуваному суміжжі у наш час активно застосовуються такі форми стилізацій як реконструкції, переклади, переспіви, алюзії тощо, що є виявами близькосусідських етнокультурних взаємин чи спільного культуротворення.

Статтю виконано на *методологічних засадах* комплексного вивчення фольклору з урахуванням міждисциплінарних підходів та текстуально-контекстуальних зв'язків. Такі засади закладено у працях І. Франка, Ф. Колесси, Р. Кирчіва, Г. Нудьги, С. Грици та ін.

Ключові слова: народнопісенні стилізації, пісні, текст, варіант, переспів, взаємодія, українці, поляки.

Olga KHARCHYSHYN

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9379-8300>

Candidate of Philological Sciences (Ph. D. in Philology),
Senior Researcher at the Ethnology Institute
of The National Academy of Sciences of Ukraine,
15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: okharchyshyn@gmail.com

**CONTEMPORARY UKRAINIAN-POLISH
STYLIZATIONS OF FOLK SONGS AS A FORM
OF ETHNOCULTURAL NEIGHBOURHOOD
AND COMMON CULTURAL FORMATION**

This article highlights Ukrainian-Polish mutual influences in songs of literary origin through the prism of exploring different forms of stylization as contemporary practices of preserving, promoting and developing traditional cultures. The relevance of the research is caused by the emphasized attention of modern science and society to the problems of ethnocultural borders, in particular, Ukrainian-Polish, and to the transformation processes in folk traditions.

The object of study is Ukrainian and Polish songs of literary origin, and the subject is their transformational forms — the so-called stylizations. The main source base is the songs posted in modern book publications and online resources (YouTube, etc.). In the proposed article we aim to trace the place and role of Ukrainian-Polish folk-song stylings in the Ukrainian-Polish folk-song interaction, to reflect the different forms of these stylings. It is found that Ukrainian-Polish songs of literary origin actively use such forms of stylization as translations, chants, allusions, etc. An effective way to extend the life of traditional work is to bring it to the art of cinema. Then, this work acquires new topical accents. It is traced how, in interaction with the neighbouring ethnoculture, the artistic qualities of the works become more expressive. The story of the transformation of the song «Hey, sokoly!» demonstrates multilevel stylizations, which are manifested not only in the texts but also in the ideological implications and various contextual readings. Various forms of folk stylistics in the modern joint repertoire of Ukrainians and Poles testify the development of both ethnotraditions along the lines of close neighbourly relations and common cultural formation. The article is based on methodological principles of a comprehensive study of folklore, taking into account interdisciplinary approaches and textual contextual relations. Such principles are laid down in the works of Ivan Franko, Filaret Kolessa, Roman Kyrchiv, Hryhoriy Nudha, Sofia Hrytsa and other researchers.

Keywords: stylizations of folk songs, song, lyrics, variant, occurrence, popularity, meaning.

Вступ. Етнокультура перебуває в постійному балансі та кореляції автентики та стилізацій. Під терміном «етнокультура» авторка статті розуміє закорінені в давніх традиціях матеріальні і духовні цінності народу, які продовжують розвиватися в професійно-авторських виявах. Стосовно народнопісенної творчості усталеним є поділ на автентичний фольклор (збережений у своїх консервативних формах та натуральному побутуванні) та фольклоризм (новітні інтерпретації автентичного фольклору, його побутування поза природним середовищем). У сучасному світі автентичний фольклор стає все більшою рідкістю, тоді як фольклоризм набуває масових виявів на різних рівнях: світоглядному, виконавському, трансмісійному та інших. Це пов'язано з незворотним процесом освіченості, книжності, інтернетизації, з усвідомленням цінності фольклору, а відтак з його копіюванням, тиражуванням. Терміном «стилізація» у вужчому сенсі позначаємо спосіб та форму досягнення фольклоризму, у ширшому — сам вияв фольклоризму. Наприклад, стилізаціями вважаємо літературні інтерпретації фольклорних текстів чи їхніх сюжетів і мотивів у формах реконструкцій, перекладів, переспівів, алюзій тощо. Стилiзаціями окреслюємо все те, що фольклористи називають «творами мішаного характеру», «переробками», «підробками», «фальсифікатами», — залежно від напрямку і тональності дослідницького дискурсу. Така творчість є невід'ємною і закономірною ланкою в етнокультурному процесі, особливо нашого часу. Проте дослідники ще не звернули на це належної уваги.

Об'єктом дослідження виступають українські й польські пісні літературного походження, а предметом є їхні трансформаційні форми — так звані стилізації. У запропонованій статті ставимо за мету простежити місце і роль українсько-польських народнопісенних стилізацій в українсько-польській народнопісенній взаємодії, відображаючи їхні різні форми в контексті етнокультурного сусідства та спільного культуротворення українців і поляків. Основною джерельною базою є пісенні матеріали, уміщені в сучасних книжкових виданнях та на інтернет-ресурсах (YouTube та ін.).

Ранні вияви українсько-польських контактів у піснях розглядали у своїх працях Александер Брюкнер, Іван Франко, Михайло Возняк, Адольф Хибінський та інші дослідники. Зокрема спеціальні моно-

графії цій проблематиці присвятили Григорій Нудьга, Роман Кирчів [1—3]. Новітні українсько-польські пісенні взаємодії — поки що маловивчені. Зокрема, авторка цієї статті висвітлювала їх у пісенному фольклорі в жанровому чи тематичному аспектах [4—5], або на прикладі аналізу одного твору [6]. Але у світлі різних форм народнопісенних стилізацій на матеріалі пісень літературного походження такі взаємодії простежуємо в цій статті вперше.

Основна частина. Фольклоризм як явище літератури виразно заявив про себе вже в епоху романтизму (перша половина XIX ст.). У руслі тогочасного високого зацікавлення історизмом фольклору з'явилися численні стилізації фольклорних сюжетів і мотивів. Зокрема, у межах філософії романтизму розглядаємо низку реконструкцій-стилізацій Івана Сризневського в його фундаментальному виданні «Запорожская старина» (1833—1838 рр.), які мали заповнити вже не збережені, на думку автора, місця в історичному фольклорі [3, с. 216].

Стилiзації народних пісень були поширеними в перекладній літературній творчості минулих століть. Зокрема, український автентичний фольклор зазнавав стилізацій завдяки полякам, які в період романтизму жваво друкували як оригінальні твори, так і їхні переклади та переспіви. Так, Вінцентій Поль у другій половині 1820-х рр. підготував збірку перекладів українських пісень «Pieśni gminne» польською мовою, а у 1833 р. — видав цю збірку німецькою [2, с. 238—239]. Поляки захоплювалися українськими думами та піснями козацької тематики, а також робили переклади та музичні стилізації цих творів.

Перекладна українсько-польська і польсько-українська пісенна творчість активно продовжується в наш час. Так, відомий український романс «Взяв би я бандуру», витоки якого походять із поезії Михайла Петренка «Туди мої очі, туди моя думка», уперше надрукований 1841 року, у XXI ст. набув актуальності та популярності в польському вияві. Твір про тугу закоханого музиканта, який «через тії очі бандуристом став», отримав досить близький польський переклад «Gdybym miał gitarę» («Якби я мав гітару») невідомого авторства, де замість бандури оспівано більш модерний інструмент — гітару. Порівняймо:

Взяв би я бандуру

Та й заграв, що знав.

Через тую бандуру
Бандуристом став.
А все через очі,
Коли б я їх мав,
За ті карі очі
Душу б я віддав... [7, с. 121].

Польський загальнопоширений варіант (із супутнім дослівним перекладом українською мовою):

Gdybym miał gitarę
To bym na niej grał
Opowiedziałbym o swej miłości
Którą przeżyłem sam.
A wszystko te czarne oczy
Gdybym ja je miał
Za te czarne, cudne oczęła
Serce, dusze bym dał... [8].

Якби я мав гітару,
То би на ній грав.
Розказав би про своє кохання,
Яке пережив я сам.
А все за ті карі очі,
Якби я їх мав,
За ті карі чудові очка
Серце-душу би дав...

«Gdybym miał gitarę» сьогодні є польським народним хітом, належить до «найпопулярніших весільних пісень» [9] у репертуарі багатьох виконавців, гуртів. Глибокою проникливістю і чутливістю відзначається, зокрема, виконання Івана Комаренка.

Завдяки численним перекладам різними мовами продовжено активне життя та розширено межі побутування легендарної української пісні «Рідна мати моя». Вона znana ще як «Пісня про рушник» (музика П. Майбороди, слова А. Малишка) і є щирим освідченням сина в любові до матері. Пісня вперше прозвучала в 1958 році в кінофільмі «Літа молодії», відтак у другій половині ХХ ст. стала окрасою репертуару українських оперних співаків Олександра Таранця, Дмитра Гнатюка, поширилась в уснонародному середовищі. По-новому пісня зазвучала наприкінці 2000-х рр. у польській версії «Matko moja, ja wiem» («Моя мамо, я знаю») з уст оперного співака Бернарда Ладиша (увійшла до його сольного альбому «A To Polska Wlasnie»). Відтак була підхоплена багатьма польськими виконавцями та шанувальниками співу, стала перлиною польської етнокультури. Ось початок тексту українською мовою:

Рідна мати моя, ти ночей недоспала,
І водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала
І рушник вишиваний на щастя дала... [7, с. 390].

А це близький польський варіант-переклад (з дослівним українським перекладом):

Moja Matko ja wiem, wiele nocy nie spałaś,
Gdym opuszczał swój dom, aby iść w obcy świat.
I na szczęście dalekie,
skromny dar, lniany ręcznik mi dałaś,
Naftowany przez ciebie i barwny jak kwiat [10].

Моя Мамо, я знаю, скільки ночей ти не спала,
Коли залишав свій дім, щоб іти в чужий світ,
І на долю далеку
Скромний дар — лляний рушник — ти мені дала,
Який гаптувала, барвистий, як цвіт.

Відмінність у текстах — у першоджерелі рушник «вишиваний», у польському перекладі — «ляний», який мати «гаптувала» — зумовлена прилаштуванням змісту до особливостей польської традиційної культури, якій притаманне не вишивання, а гаптування рушників.

Спостерігаємо й взаємний зворотний процес: українські стилізації-переклади до польських пісень. Прикладами з класики є пісня «Hej! Bracia opryszki!», яку створив видатний польський драматург Юзеф Кожельовський до драми про гуцулів «Karpassu górale» (1844). Уперше ця драма була поставлена в 1844 р. у Львівському польському театрі, де пройшла з величезним успіхом. Вона зазнала багатьох українських перекладів, перший з яких — «Верховинці» Миколи Устияновича — був поставлений 1848—1849 рр. на сцені українського аматорського театру в Перемишлі, а 1864 р. — включений до репертуару українського професійного театру «Руська бесіда» та зіграний на львівській сцені [2, с. 199—224]. Пісня «Hej! Bracia opryszki!» — приклад того, як переклад здобуває значно більшу популярність, ніж оригінал. Пісня у близькому перекладі М. Устияновича «Ой браття-опришки» [7, с. 137, 460] широко фольклоризувалась. Вона передає тривожні настрої чоловічої «лісової братії», що зібралася біля ватри: очікування небезпечної дороги, нових випробувань, ризику смерті («Ой браття-опришки, долийте горілки, До ватри докиньте ще дров...»). Ці мотиви близькі для фольклорного мислення українців різних поколінь. Якщо польський

першоваріант залишився переважно в історії літератури та театру, то український переклад популярний до сьогодні у різних виявах [11, с. 179].

Прикладом з сучасної піснетворчості є хіт, який набирав понад 100 мільйонів переглядів на YouTube, «*Żono moja*» (2008) [12] польського гурту «Masters». Цей хіт спричинив неабияку хвилю популярності як серед польської, так і серед української публіки. Пісня в оригіналі має такий початок:

*Gdy nad nami niebo płacze,
Mokną Twoje złote włosy,
Piękny list spotkanie nasze,
Jak listonosz gdzieś unosi* [13].

*Коли над нами небо плаче,
Мокне твоє золоте волосся.
Гарний лист — зустріч нашу —
Ніби поштар, кудись відносить.*

В українській версії ця пісня має низку близьких перекладів. Зокрема:

Вар. 1.
*Як над нами небо плаче,
Мокнуть твої золоті коси.
Мить чудову, зустріч нашу,
Мов осінній лист, відносить.*

Вар. 2.
*Як над нами небо плаче,
Мокнуть твої русі коси,
Перший лист побачень наших
Вітер тихо вдаль відносить.*

Як можна помітити, в українських перекладах збережені характерні для двох народів образи ліричної поезії кохання («небо плаче», «золоте волосся», «над горами сонце світить» і т. д.), тоді як менш зрозумілі образи листа і листоноші замінені в першому варіанті на «мить чудову» та «осінній лист», в іншому — на «перший лист» та «вітер» у стилі фольклорної поезики. Водночас приспів:

*Żono moja, serce moje,
Nie ma takich jak my dwoje
Bo ja kocham oczy Twoje
Do szaleństwa, do wieczora...* [13].

в українських перекладах залишено майже без видимих змін відповідно до суголосних і взаємно зрозумілих у двох народів образів:

*Жоно моя, серце моє,
Нема таких, як ми двоє.*

*Я кохаю твої очі
До шаленства, до півночі...* [14].

В Західній Україні, особливо у Львові, ця пісня користується неабиякою популярністю в ресторанних музикантів, зокрема твердо увійшла до сучасного весільного репертуару [15]. Така увага до твору зумовлена тим, що в ньому оспівано кохану жінку як дружину, берегиню подружжя, родини — цінності, якими дуже дорожать як поляки, так і українці.

Інший тип стилізації — це переспів на відому мелодію зі збереженням ключових впізнаваних рис поетичного тексту, водночас із власною його інтерпретацією. Як приклад розглянемо пісню «*Одна калина за вікном*» (музика Руслан Квінта, слова Віталій Куровський), яку вперше виконала легендарна зірка естради Софія Ротару (2003). Ця пісня набула великої популярності серед українців, увійшла в їхнє усне побутування. Вітаїстична ідея цієї пісні втілена у близьких серцю кожного українця народнопоетичних образах-архетипах: «калина», «родина», «стежина до дому», «любов», «журба», «Україна»:

*Сумно, сумно аж за край,
Не дивись на мене — грай музико, грай.
Зимно, зимно на душі,
Забирай що хочеш, тільки залиши.*

Приспів:
*Одну калину за вікном,
Одну родину за столом,
Одну стежину, щоб додому йшла сама
Одну любов на все життя,
Одну журбу до забуття
І Україну, бо в нас іншої нема* [16].

Згодом — у польській стилізації Івана Комаренка «*Dom na wiślanym brzegu*» (2010) [17] — пісня набуває такого ж життєствердного змісту завдяки ближчим для поляків символам, таким як: «дім», «хліб», «берег Вісли»:

*...Lecz w końcu swój znalazłem dom,
Przytulny własny cichy kąt,
Gdzie gra muzyka i cudownie pachnie chleb.
Chcę krąg przyjaciół witać w nim,
Marzenia snuć na dalsze dni
i z okien patrzeć na wiślaną piękną brzeg* [18].

*Але наприкінці я знайшов свій дім
Затишний власний тихий кут,
Де грає музика і чудово пахне хліб
Я хочу коло друзів у ньому вітати*

*Мріяти про подальші дні
І з вікон дивитися на гарний берег Вісли.*

Схоже, за мотивами відомої пісні та на її мелодію, на початку ХХІ ст. створено польську пісню «*Roznał kozak cud dziewczynę na zielonej Ukrainie*» («Пізнав козак чар дівчини у зеленій Україні») у виконанні гурту «*Bayet Full*». За основу взято все-світньо відому українську пісню «*Їхав козак за Дунай*», яку написав у середині ХVІІІ ст. козак Семен Климівський. Автор першотвору блискуче втілює народний дух та поетику з оспівуванням мотиву прощання козака з коханою перед походом. Пісня побудована як емоційно напружений діалог, у якому над чоловічим бравурництвом бере верх жіноча тривога:

*Їхав козак за Дунай,
Сказав: «Дівчино, прощай!
Ти, конику вороненькій,
Неси та гуляй!»*

*«Постій, постій, козаче,
Твоя дівчина плаче,
Як ти мене покидаєш, —
Тільки подумай»... [19, с. 141].*

Завдяки популярній в епоху романтизму козацькій тематиці, зокрема цьому мотиву, вічно актуальному в усіх народів, а також завдяки яскравій, легкій для сприйняття ритмомелодії, у свій час пісня стала світовим хітом¹. Історію цієї пісні досить повно дослідив Григорій Нудьга [20]. Автор новітнього тексту «*Roznał kozak cud dziewczynę*» Славомір Св'єжинський актуалізував зміст, змістивши акцент із серйозної теми прощання козака з милою на легковажну — «сердечної» пригоди польського «козака» в Україні. Ось початок польської версії:

*Roznał kozak cud dziewczynę
Na zielonej Ukrainie.
Hej dziewczyno, skąd pochodzisz
Żar w tym sercu chłodziś... [21].*

*Пізнав козак чар дівчини
У зеленій Україні.*

¹ Постають численні музичні та літературні переробки, стилізації, переклади у Росії, Італії, Чехії, Австрії, Німеччині. У Польщі стала відомою завдяки композиторській обробці Лесселя Францішека, який у 1810 р. написав «Варіації на тему української пісні», та першому поетичному перекладу польською мовою Казіміра Бродзінського [3, с. 60—61].

*Гей дівчино, звідки ти,
Чи зігрієш моє серце?*

Відеокліп цієї пісні вийшов у 2013 році. Відповідно вона отримала новий ідеологічний посыл: як підтримка українців під час Революції Гідності (2013—2014 рр.). Життєствердно звучать рядки пісні «*Na zielonej Ukrainie Miłość nie zaginie*» («У зеленій Україні кохання не загине»). А кінцівка містить важливу ідею братання двох народів:

*Bracia nasi, bracia mili
Cóż ty razem uczynili
Razem mieliśmy świętować
I razem wojować [22].*

*Браття наші, браття милі,
Що ж ми разом зробили:
Разом повинні ми святкувати
І разом воювати.*

Переклад чи переспів тексту може бути поєднано із контекстуальною стилізацією для кращого сприйняття змісту твору, як-от, виконання пісень у стилі ретро з візуалізацією з відповідними для 1920—1930-х років манерою виконання, одягом, інтер'єром тощо. Наприклад, пісня-танго «*Już nigdy*» (1930), яку створили поляки єврейського походження композитор Єжи Петербурзький та поет Анджей Власт, в сучасній українській стилізації харків'янки Люцини Хворост «*Ніколи*» (2015) близько відтворює не лише почуття ліричної героїні, яка втратила кохання, а й атмосферу часів найбільшої популярності польського танго, майстерно передану ретро-манерою виконання [23]. Ретро-стилістика є впізнаваною рисою творчості багатьох сучасних виконавців, зокрема пісень Віктора Морозова, Ореста Цимбала, Кристини Мацієвської, Януша Глатковського та інших.

Однією з найбільш вирашних форм стилізації та популяризації пісні є залучення її до мистецтва кіно. Через кінематограф пісня не лише набуває вибухової популярності, а й може отримати нове звучання з актуальними змістовими акцентами, має перспективи для подальшої фольклоризації. В історії українсько-польських пісенних взаємозв'язків найпродуктивнішими були ті, які пов'язані з кіно.

Яскравим прикладом є польський шлягер «*Tylko wy Lwowie!*» (музика — Генрік Варс, слова — Емануель Шлехтер), написаний до фільму «*Włóczęgi*» (Волоцюги) (1939), знятого у Львові [24]. Оскільки цей фільм мав величезний успіх у

глядачів, то й пісня миттєво увійшла в уста народу, була підхоплена вуличними музикантами, оркестрантами кав'ярень тощо. Вона стала музичною візитівкою Львова як «найкращого на світі міста». Ось рядки з першотвору:

*Niech inni sy jada, dzie mogą dzie chcą,
Do Widnia, Paryża, Londynu,
A ja si zy Lwowa ni ruszym za próg!
Ta mamciu, ta skarz mnie Bóg!
Bo gdzie jeszcze ludziom tak dobrze, jak tu?
Tylko we Lwowie!
Gdzie pieśniq cię budzą i tulą do snu?
Tylko we Lwowie! [24]*

*Нехай інші собі їдуть,
Де можуть, де хочуть:
До Відня, Парижа, Лондона.
А я зі Львова не рушу за поріг,
Нехай, мамцю, скарає мене Бог!
Бо де ще є люди такі добрі, як тут?
Тільки у Львові!
Де пісні будять мене і вкладають до сну?
Тільки у Львові...*

За радянських часів цей твір був призабутий. Відроджений наприкінці 1980-х рр. у переспіві Віктора Морозова на український текст Богдана Стельмаха «Тільки ві Львові!». Як і в прототипі, так і в перекладі незмінними є мотиви «Я зі Львова — ні на крок», «Якби я ще раз уродитися міг, то тільки у Львові». Та час уніс свої корективи. Якщо рядки першотексту, створені напередодні найстрашнішої війни, мали навіювати ідилійні настрої безтурботності замість реальних тривог та неспокою «*I bogacz, i dziad tu są za ran brat i każdy ma uśmiech na twarzy...*» (І багач, і бідний є тут за «пана брата», і кожен має усмішку на обличчі), то в умовах пострадянської економічної скрути із хвилею міграції українців за кордон з уст Віктора Морозова і баяр-бенду «Галичина» звучать застережливі й підбадьорливі слова:

*Ховаймо на спід тягар наших бід,
І в Штати нема чо тікати.
Та ж пиво у нас холодне, як лід,
Дівчата — солодкі, як мід...» [25].*

В останні десятиліття, коли Львів став дуже гостинним до туристів, пісенька зазнала повторної популярності в різних варіантах («Най інших приваблює край чужини...», «Якби я сі ще раз вродити мав» та ін.). Вона є невід'ємним атрибутом львів-

ських розваг у стилі ретро, зокрема залишається знаковою для сучасних поляків, які шкодують за «польським» Львовом, як то у виконанні гурту «Lwowska Fala». У його подачі на перший план виходить контекстуальна стилізація, що виявляється у відеоряді: ретро-одязі, кімнатному антуражі тощо.

У 2018 р. знято український фільм режисера Олександра Березаня «Шляхетні волоцюги», саундтреком до якого є український переспів «Тільки у Львові» у виконанні гурту «Брати Гадюкіни». Музиканти презентували твір як «найвідомішу пісню про Львів», як «народний гімн міста Лева». І сам фільм, і його музика є як даниною довоєнній традиції, так і сучасною інтерпретацією цікавої для українців теми.

До сучасних форм стилізації належить і алюзія, в якій апелювання до першоджерела виявляється лише в окремих ледь вловимих рисах (тексту чи мелодії). Наприклад, сучасний польський виконавець Пшемислав Маєвський написав реп з алюзією на твір «Tylko wy Lwowie!» та виконав його у відеокліпі про Львів як місто предків поляків, де все дихає польською історією та «крає серце» [26]. Апелювання до першоджерела виявляється лише як музична заставка на початку та в кінці пісні (герой кліпу в кав'ярні споглядає старий фільм, де звучить знайома мелодія, відтак це наштовхує його на важливі думки...). Проте слухач відчуває постійну кореляцію двох різних за жанрами текстів, які об'єднує ідея польської ностальгії за Львовом.

Прикладом багаторівневої стилізації, де переплелись фольклорно-літературні взаємозв'язки двох народів, підсилені кіно та сучасними сценічними формами, є дуже популярна в наш час у двох мовних версіях пісня «Hej, sokoly!» — «Гей, соколи». Її тексти і контексти я розглянула у спеціальній статті [6]. Тут лише стисло наголошу на різних рівнях стилізації цього твору. По-перше, ця польська пісня є тісно пов'язаною з українським фольклором. Її можна вважати переспівом на мелодію пісні «Іхав козак за Дунай» зі збереженням ключового мотиву прощання козака з дівчиною. По-друге, пісня наприкінці ХХ ст. зазнала контекстуальної стилізації: її оповили легендою про авторство польсько-українського поета Тимка Падурі, таким чином «облагородивши» її походження та надавши патріотичного звучання в руслі переконань цього автора (він розглядав єдність польсько-української

історії та культури в межах Речі Посполитої). Ця версія нічим не обґрунтована. Більше того, немає жодних фіксацій твору та жодних спогадів, які б підтверджували її походження до часів Другої світової війни. Натомість, є відомості, що вона походить із народного середовища польських вимушених переселенців із Галичини і Волині після Другої світової війни [27]. Третім рівнем стилізації є використання мелодії пісні «Гей соколи!» в польському фільмі режисера Єжи Гоффмана «Вогнем і мечем» (1999). Цей фільм, який відображав романтично-героїчні події польсько-української історії часів національно-визвольної боротьби під проводом Б. Хмельницького (1648—1650-і рр.), відродив польські патріотичні почуття та ностальгування за втраченими землями в межах колишніх кордонів Речі Посполитої. Відтак мелодія пісні «Гей соколи!», яка там неодноразово звучала, зокрема дуже епічно — у фіналі, набула виразного загальнонаціонального патріотичного змісту. Вона блискавично стала популярною, так званим народним гімном поляків. Наступний рівень стилізації пов'язаний з українськими перекладами, які виникли вже після виходу кінофільму «Вогнем і мечем». Відомо про три авторські переклади, найбільшого поширення з яких зазнав перший за часом виникнення — «Гей десь там, де чорні води», який у 2000-му р. здійснив художній керівник та диригент Волинського народного хору Олександр Стадник. У 2005 р. пісня в цьому перекладі увійшла до репертуару Володимира Вермінського — його альбому патріотичних пісень «Йшли селом партизани-2». Так «Гей соколи» набули нового значення у патріотичному дусі українських повстанських пісень.

Цікавим способом стилізації твору є навмисне «зістарювання» його походження. У 2013 р. українська версія «Гей соколи!» зазвучала на українському телепроекті «Голос країни». Ведуча представила її так: «Уже майже три сторіччя від батька до сина передається пісня «Гей соколи!» про тугу козака за рідною Україною, за тою дівчиною, що лишилася далеко». Таке «зістарення обгортки» мало додати творіві національної глибини. У 2017 р. українська версія «Гей соколи!» теж зазнала впливу кіно: була втілена в українсько-словацькому фільмі режисера Петера Беб'яка «Межа». Цей фільм відображає сучасні події, пов'язані з контрабандою на кордоні. А

використання у ньому відомої пісні диктувало потребу кореляції її змісту до нових життєвських контекстів. У словацькій версії переспів на мелодію «Гей соколи!» виконав популярний словацький гурт ІМТ Smile (Пряшів), а в українській — свою нову інтерпретацію запропонував Олег Скрипка. У ній замість думок ліричного героя про смерть у прототипі з'являється бажаний кіношній «хепіенд»:

*Гей, гей, що ж то буде,
Дівка хлопця не забуде.
Як повернеться з війноньки,
Розцілує дівчиноньку [28].*

Олег Скрипка вважає важливим популяризувати цю пісню різними мовами, адже у ній згадується Україна, і це гарний спосіб культурної презентації нашої країни. Таким чином, пісня «Гей соколи!», стилізована на різних рівнях, зокрема через кіно та сценічне виконання, набуває багатьох сенсів у контексті етнокультурного сусідства українців та поляків.

Висновки. Сучасні взаємовпливи між українською та польською пісенністю проявляються у різних формах стилізації, таких як близькі переклади, актуалізовані переспіви, алузії тощо. Простежено, що дієвим способом продовження життя традиційного твору є залучення його до мистецтва кіно із відповідним наданням нових актуальних акцентів. Відтак, часто у взаємодії з сусідньою етнокультурою мистецької якості творів набувають більшої виразності, іноді — старі забуті пісні оживають знову. Історія трансформації пісні «Hej, sokoty!» — «Гей, соколи» демонструє багаторівневі стилізації, які проявляються не лише у текстах, але й ідеологічному підтексті та різних контекстуальних прочитаннях. Різні форми народнопісенних стилізацій у сучасному спільному репертуарі українців та поляків засвідчують розвиток обох етнотрадицій у руслі близькосусідських взаємозв'язків та спільного культуротворення.

1. Нудьга Г. *Українська дума і пісня в світі*. Львів, 1997. Кн. 1. С. 61—98.
2. Кирчів Р. *Студії з українсько-польського етнокультурного пограниччя*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 462 с.
3. Кирчів Р. *Історія української фольклористики*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2017. Т. 1. Преромантична і романтична фольклористика. 524 с.
4. Харчишин О. Козацька тема в пісенних етнокультурних укрїнців і поляків. *Українське пограниччя: варіа-*

- тивність традиційної культури. *Одеські етнографічні читання*. Збірка наукових праць. Одеса, 2018. С. 339—348.
5. Харчишин О. Коляди з «Богогласника» (1790): функціонування в українській і польській етнокультурах. *Народознавчі зошити*. 2018. № 6. С. 1448—1455. DOI <https://doi.org/10.15407/nz2018.06.1448>.
 6. Харчишин О. «Hej, sokoly» («Гей соколи!»): тексти і контексти пісні. *Народознавчі зошити*. 2019. № 5. С. 1246—1259. DOI <https://doi.org/10.15407/nz2019.05.1246>.
 7. *Пісні літературного походження*. Упоряд. В.Г. Бойко, А.Ф. Омельченко. Київ: Наукова думка, 1978.
 8. Gdybym miał gitarę. Tekst piosenki. URL: https://www.tekstowo.pl/piosenka,biesiadne,gdybym_mial_gitare. (дата звернення: 18.11.2019).
 9. Gdybym miał gitarę. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IHR-XkpdkBU&list=PLHGFa30buWaLY-fG-IYiG6XetnGLdH0fd4&index=11> (дата звернення: 18.11.2019).
 10. Bernard Ładysz. Matko Moja Ja Wiem. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=e2yvjatUjpY> (дата звернення: 18.11.2019).
 11. Харчишин О. *Український народнопісенний фольклор в етнокulturі Львова: трансформаційні процеси, міжкультурні пограниччя*. Львів, 2011. 368 с.
 12. Masters. Żono moja. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=J8t9d4TIVHQ> (дата звернення: 22.11.2019).
 13. Żono moja. Tekst piosenki. URL: https://www.tekstowo.pl/piosenka,masters,zono_moja.html (дата звернення: 22.11.2019).
 14. Жono моя. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/7256262.html> (дата звернення: 22.11.2019).
 15. Жono моя. Українська весільна пісня. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=v7OjdH2qlb8> (дата звернення: 22.11.2019).
 16. София Ротару. Одна Калина. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8WHIUTsXQD8> (22.11.2019).
 17. Ivan Komarenko. Dom na wiślanym brzegu. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=n9kppKICMqY> (дата звернення: 22.11.2019).
 18. Dom na wiślanym brzegu. Tekst piosenki. URL: https://www.tekstowo.pl/piosenka,ivan_komarenko,dom_na_wislanym_brzegu.html (дата звернення: 25.11.2019).
 19. *Украинские народные песни, изданные Михайлом Максимовичем*. Москва, 1834. С. 141.
 20. Нудьга Г. Козак. Філософ. Поет. Львів, 1999. 297 с.
 21. Poznał kozak cud dziewczynę. URL: https://www.tekstowo.pl/piosenka,bayer_full,lepiej_bylo_nie_czarowac.html (дата звернення: 25.11.2019).
 22. Bayer Full. Lepiej było, lepiej było. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RnxUxOQrTjo> (дата звернення: 25.11.2019).
 23. Людина Хворост. «Ніколи» (українська версія польського танго 1930-х рр.). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zuKDDzthWj4> (дата звернення: 25.11.2019).
 24. Włóczęgi. Tylko we Lwowie. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AlYazVircaQ>. (дата звернення: 25.11.2019).
 25. Віктор Морозов і баяр-бенд «Галичина». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fNnXfMkKNBM> (дата звернення: 25.11.2019).
 26. Tylko we Lwowie. Przemysław Majewski. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=397XU4jEJ4E> (25.11.2019).
 27. Гальчак Б., Харчишин О. Звідки прилетіли соколи. Рефлексії над генезою популярної пісні. URL: <http://uamoderna.com/md/halczak-kharchyshyn-hei-sokoly> (дата звернення: 25.11.2019).
 28. Олег Скрипка. «Гей, соколи». Українська інтерпретація саундтреку стрічки «Межа». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jCIGtPRmJmU> (дата звернення: 25.11.2019).

REFERENCES

- Nudha, H. (1997). *Ukrainian thought and song in the world* (Book 1, pp. 61—98). Lviv [in Ukrainian].
- Kyrchiv, R. (2013). *Studios from the Ukrainian-Polish Ethnocultural Border*. Lviv [in Ukrainian].
- Kyrchiv, R. (2017). *The history of Ukrainian folklore studies* (Vol. 1). *Preromantic and romantic folklore studies*. Lviv [in Ukrainian].
- Kharchyshyn, O. (2018). The Cossack theme in the ethnocultural songs of Ukrainians and Poles. *The Ukrainian border: the variability of traditional culture*. *Odessa Ethnographic Readings*. Collection of scientific works. Odessa [in Ukrainian].
- Kharchyshyn, O. (2018). Carols from the «Bohohlasnyk» (1790): the functioning in Ukrainian and Polish ethnocultures. *The Ethnology Notebooks*, 6 (144), 1448—1455 [in Ukrainian].
- Kharchyshyn, O. (2019). «Hey, sokoly!» («Hey, sokoly!»): lyrics and contexts of the song. *The Ethnology Notebooks*, 5 (149), 1246—1259 [in Ukrainian].
- Boyko, V. & Omelchenko, A. (Eds.). (1978). *Songs of literary origin*. Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
- If I had a guitar. Lyrics. Retrieved from: https://www.tekstowo.pl/piosenka,biesiadne,gdybym_mial_gitare. (Last accessed: 18.11.2019) [in Polish].
- If I had a guitar. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=IHR-XkpdkBU&list=PLHGFa30buWaLY-fG-IYiG6XetnGLdH0fd4&index=11> (Last accessed: 18.11.2019) [in Polish].
- Bernard Ladysh. Mother, I know. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=e2yvjatUjpY> (Last accessed: 18.11.2019) [in Polish].
- Kharchyshyn, O. (2011). *Ukrainian song folklore in Lviv ethnoculture: transformational processes, intercultural borders*. Lviv: Institute of Ethnology National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- Masters. My wife. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=J8t9d4TIVHQ> (Last accessed: 22.11.2019) [in Polish].

- My wife. Lyrics. Retrieved from: https://www.tekstowo.pl/piosenka,masters,zono_moja.html (Last accessed: 22.11.2019) [in Polish].
- My wife. Retrieved from: <https://www.pisni.org.ua/songs/7256262.html> (Last accessed: 22.11.2019) [in Ukrainian].
- My wife. Ukrainian wedding song. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=v7OjdH2qlb8> (Last accessed: 22.11.2019) [in Ukrainian].
- Sofia Rotaru. One guelder rose. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=8WHlUTsXQD8> (Last accessed: 22.11.2019) [in Ukrainian].
- Ivan Komarenko. House on the Vistula bank. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=n9kppKlCMqY> (Last accessed: 22.11.2019) [in Polish].
- House on the Vistula bank. Lyrics. Retrieved from: https://www.tekstowo.pl/piosenka,ivan_komarenko,dom_na_wislany_m_brzegu.html (Last accessed: 25.11.2019) [in Polish].
- Maksymovych, M. (Ed.). (1834). *Ukrainian folk songs* (Vol. 1, book 2). Moscow [in Ukrainian].
- Nudha, H. (1999). *Cossack. Philosopher. Poet*. Lviv [in Ukrainian].
- He met a Cossack wonder girl. Retrieved from: https://www.tekstowo.pl/piosenka,bayer_full,lepiej_bylo_nie_czarowac.html (Last accessed: 25.11.2019) [in Polish].
- Bayer Full. It was better, it was better. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=RnxUxOQrTjo> (Last accessed: 25.11.2019) [in Polish].
- «Never» (Ukrainian version of a 1930s Polish tango). Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=zuKD-DzthWj4> (Last accessed: 25.11.2019) [in Ukrainian].
- Tramps. Only in Lviv. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=AlYazVircaQ>. (Last accessed: 25.11.2019) [in Polish].
- Viktor Morozov and the batman band «Galicia». Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=fNnXFmKKNBM> (Last accessed: 25.11.2019) [in Ukrainian].
- Only in Lviv. Przemyslaw Maiewski. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=397XU4-jEJ4E> (Last accessed: 25.11.2019) [in Polish].
- Galchak, B., & Kharchyshyn, O. (2019). Where do «sokoly» come from? Reflections on the genesis of a popular song. Retrieved from: <http://uamoderna.com/md/halczak-kharchyshyn-hei-sokoly?fbclid=IwAR16xdLQZ6N4FityHEtOk2BekmybeDup5jEEB2zdDCailFDxupsmBMAPazU> (Last accessed: 25.11.2019) [in Ukrainian].
- Oleh Skrypka. «Hey Sokoly». Ukrainian interpretation of the soundtrack to the film «Mezha» («Borderline»). Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=jCIGt-PRmJmU> (Last accessed: 25.11.2019) [in Ukrainian].